

Ozoda TURGANBOYEVA,
 Toshkent sh., Yangi hayot tumani,
 285-sonli umumta'lim maktabi o'qituvchisi
 E-mail: oturganboyeva@mail.ru
 Tel: (93) 806-15-51,

PhD, dotsent K.Inakov taqrizi asosida

“OILA VA MAKTAB” INTEGRATSIYASI ASOSIDA TA'LIM-TARBIYA SIFATINI TAKOMILLASHTIRISH MODEL

Annotatsiya

Mazkur maqolada pedagogikada o'zaro hamkorlik masalalari oila, maktab va mahalla uchligi integratsiyasi asosida tadqiq etildi. Ta'lim tarbiyaning zamonaviy jihatlari tadqiq etilarkan pedagogikaning zamonaviy tendensiyalari tahlil qilinib milliy xoslik asosida yangi metodologik yondashuvlar muhokamadan o'tkazildi. Tadqiqot doirasida mustaqillik yillarida pedagogikaning muammolari va uning yechimlari shuningdek aniq takliflar ishlab chiqildi.

Kalit so'zlar: Ta'lim modeli, konsepsiya, “Ta'lim to'g'risidagi” qonun, kommunikativ faoliyat, kognitiv bosqichda, refleksiv bosqich, integratsion jarayon.

A MODEL OF IMPROVING EDUCATION QUALITY BASED ON THE INTEGRATION OF FAMILY AND SCHOOL

Annotation

This article looks into the issues of mutual cooperation in pedagogy in the context of the integration of family, school and neighborhood. Researching modern aspects of education, modern trends of pedagogy were analyzed and new methodological approaches based on national characteristics were discussed. During the years of independence, the problems of pedagogy and their solutions, as well as specific proposals, were developed within the framework of the research.

Key words: educational model, concept, law "On Education", communicative activity, cognitive stage, reflexive stage, integrative process.

МОДЕЛЬ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ НА ОСНОВЕ ИНТЕГРАЦИИ СЕМЬИ И ШКОЛЫ

Аннотация

В данной статье рассматриваются вопросы взаимного сотрудничества в педагогике в контексте интеграции семьи, школы и соседства. Исследуя современные аспекты образования, были проанализированы современные тенденции педагогики и обсуждены новые методические подходы, основанные на национальных особенностях. В годы независимости в рамках исследования были разработаны проблемы педагогики и их решения, а также конкретные предложения.

Ключевые слова: Образовательная модель, концепция, Закон «Об образовании», коммуникативная деятельность, познавательный этап, рефлексивный этап, интегративный процесс.

Ma'lumki, mustaqillikning ilk yillaridan boshlab, respublikamizda ta'lim-tarbiya sifatini oshirishda hamkorlik va integratsiya masalasiga alohida e'tibor qaratildi. Oila maktab va mahalla integratsiyasi asosida o'quvchilarning ta'lim va tarbiyasidagi o'zaro uyg'unlikni taminlagan holda o'quvchi yoshlarning intellektual potensialini yuzaga chiqarish pirovard maqsad qilib olindi. Zero yangi kirib kelayotgan XXI asr farzandi ta'lim tarbiyasida har tomonlama ta'sirini inobatga olish va ijobiy salbiy ta'sirlarning oqibatlarini bilan hisoblashish kelajak avlodning kutiladigan yuksak natijalarning amalga oshirish uchun ham muhim.

Ta'lim tarbiya jarayonida o'zaro hamkorlikning chuqur anglab yetilganligi amalga oshirilgan islohotlarda ham ko'rindi. Ana shu maqsadda 1993 yilda “Oila, mahalla, maktab hamkorligi” Konsepsiyasi ishlab chiqilib, yoshlarni istiqbol g'oyalari sadoqatli, ma'naviy barkamol, vatanparvar, fundamental bilimlarga tayangan yetuk intellekt egalari etib tarbiyalashda keng jamoatchilik faoliyatini muvofiqlashtirish borasida ma'lum natijalarga erishildi. Avvalo bu natijalar mustaqillikning ilk yillarida sezilgan manaviy-iqtisodiy kemtikliklarni bosib o'tishda aniq namoyon bo'ldi. Yangi O'zbekistonimizda ta'lim eng asosiy masalamizga aylangan bo'lib muhtaram prezidentimiz “Maktab bu hayot-mamot masalasi, kelajak masalasi. Uni davlat, hukumat va hokimlarning o'zi hal qilolmaydi. Bu butun jamiyatning ishi, burchiga aylanishi kerak” [1] degan fikrlari bu sohada qilinishi kerak bo'lgan tadqiqot va amaliy loyihalar uchun dastur bo'ldi.

O'zbekiston Respublikasining “Ta'lim to'g'risida”gi Qonuni, “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi”da o'quvchi shaxsini har tomonlama kamol toptirish, ta'limni demokratlashtirish va insonparvarlashtirish, ta'lim tizimini boshqarishda davlat va jamoatchilik boshqaruvini uyg'unlashtirish muhim vazifalar sifatida belgilandi.

Darhaqiqat, ta'lim-tarbiyani takomillashtirishda ham davlat bosh islohotchidir. Birinchidan, yosh avlodga o'zligimizni, muqaddas an'analarimizni anglash tuyg'ularini, xalqimizning ko'p asrlar davomida shakllangan ezgu orzularini, jamiyatimiz oldiga bugun qo'yilgan oliy maqsad va vazifalarni singdirish; ikkinchidan, jamiyatimizda bugun mavjud bo'lgan hurfiylikdan qat'iy nazar yoshlarni jipslashtiradigan, xalqimiz va davlatimiz daxlsizligini asraydigan fuqarolari orasida milliy mafkuraviy tarbiya ishlarini takomillashtirish “Oila, mahalla, maktab hamkorligi” konsepsiyasining asosiy maqsadidir. O'zbekistonda ro'y berayotgan o'zgarishlar “Oila, mahalla, maktab hamkorligi” yo'nalishidagi bola tarbiyasida oila, ota-ona, mahalla, maktabning asosiy vazifalarini mazmunan yangilab hayotga tatbiq etishni taqozo qiladi.

Zamonaviy davrimizga kelib jamiyatning barcha muhim sohalarida o'ziga xos transformatsion jarayon kuzatilayotgan bir sharoitda tarixiy o'zligimizning ildizlariga ta'luqli bo'lgan qadriyatlar bilan hamohang zamonaviy ilg'or qadriyatlarni asrash va shakllantirish uchun ham o'zaro hamkorlikning o'zaro integratsion faoliyati har qachongidan ham qimmatli ahamiyat kasb etadi.

Mazkur vazifalarning davomiyligini ta'minlash va ularning ishlaridagi rivojlantirishni amalga oshirish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2012 yil 19 iyundagi 175-sonli qaroriga ko'ra “Barkamol avlod tarbiyasida oila, mahalla va ta'lim muassasalari hamkorligi konsepsiyasi” qabul qilindi [2]. Xalq ta'limi vazirligi huzuridagi “Oila-mahalla-ta'lim muassasasi” hamkorligi Jamoat kengashi faoliyatiga asos solindi [3].

Mazkur qaror bilan, to'rt yo'nalishdan iborat "Oila-mahalla-ta'lim muassasasi" hamkorlik mexanizmini kuchaytirish bo'yicha chora-tadbirlar majmuasi, Xalq ta'limi vazirligi huzuridagi "Oila-mahalla-ta'lim muassasasi" hamkorligi Jamoat kengashining hamda Qoraqalpog'iston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi, Toshkent shahar va viloyatlar xalq ta'limi boshqarmalari huzuridagi "Oila-mahalla-ta'lim muassasasi" hamkorligi hududiy jamoat kengashlarining namunaviy tarkiblari, shuningdek, Jamoat kengashining dastlabki, yig'ilishi qarori bilan Jamoat kengashining Nizomi tasdiqlangan.

Jamoat kengashining Nizomidan kelib chiqib, Jamoat kengashining asosiy vazifalari sifatida quyidagilar belgilangan:

1. Ota-ona, mahalla va ta'lim muassasalarining hamkorligini mustahkamlash, shu orqali ota-onalarning farzandlar tarbiyasidagi o'rni, majburiyati, o'zaro munosabati va mas'uliyatini kuchaytirish.

2. Jamoat kengashlari faoliyatini metodik ta'minlash, ta'lim muassasalaridagi ta'lim-tarbiya sifatini o'rganish va ularni yanada takomillashtirishga oid tadbirlarni amalga oshirish.

3. Voyaga yetmaganlarning qarovsizligi va ular tomonidan sodir etilishi mumkin bo'lgan jinoyatlarni oldini olish, yoshlarni turli yot g'oyalarga tahdididan himoya qilish, sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish, huquqiy savodxonligini oshirishga qaratilgan profilaktik tadbirlar samaradorligini oshirish va jamoatchilik nazoratini kuchaytirish.

4. O'quvchilarni dars jarayoniga to'liq jalb etish va bitiruvchilarni ish bilan ta'minlash.

5. Ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar orqali yurtimizda amalga oshirilayotgan bunyodkorlik ishlari, ayniqsa, ta'lim tizimidagi islohotlar haqida o'quvchilar, ota-onalar va keng jamoatchilikni uzviy xabardorligini ta'minlash.

6. O'quvchilarning bo'sh vaqtlarini mazmunli tashkil etish hamda ularni har tomonlama qo'llab-quvvatlash.

Ma'lumki, pedagogik fasilatsiyaning asosini o'quvchilarning guruhlardagi hamkorlikda ishlash faoliyati tashkil etadi. Umumiy o'rta ta'lim maktablarida o'quvchilarning mustaqil ishlarini tashkil etish bilan bog'liklikda individual, guruhli va jamoaviy ish shakllaridan foydalanishga keng e'tibor qaratiladi. Ayniqsa, o'quvchilarning hamkorlikda ishlash ko'nikmasini shakllantirish orqali ularda kommunikativ kompetensiyani tarkib toptirishga alohida ahamiyat beriladi. Ana shunday muhim jihatlarni hisobga olgan holda, pedagog olim B.X.Xodjaev tomonidan pedagogik fasilatsiya vositasida o'quvchilarning mustaqil ishlarini tashkil etish texnologiyasi ishlab chiqilgan [4].

Oila va maktabning hamkorlikdagi faoliyati murakkab ko'rinishga ega bo'lib, mazkur jarayon samaradorligini oshirishning pedagogik ta'minotini ishlab chiqishga alohida e'tibor qaratildi. Bu jarayon bosqichma bosqich aozlangan metodologik uslub asosida amalga oshiriladi.

Dastlabki bosqichda integratsiya jarayonini o'qituvchi va ota-onalar tomonidan to'g'ri anglanishi uchun maxsus shart-sharoit yaratildi. Bu integrativ faoliyat uchun zarur shart-sharoitlarni aks ettiruvchi shaxsiy sifatlarni rivojlantirishga yo'naltirilgan o'qituvchi va ota-onalarning pedagogik munosabatlarining yangi darajasi", degan tushuncha qaror toptirildi.

Kommunikativ-faoliyatga yo'naltirilgan bosqich o'qituvchi va ota-onalarning o'zaro faoliyatini uyg'unlashuvi, shuningdek, oila va maktabning pedagogik vazifalarining o'ziga xosligi, ularning pedagogik imkoniyatlarining yuqori ekanligini anglashiga imkon beradi. Shuning uchun kommunikativ-faoliyatga yo'naltirilgan bosqichda o'qituvchi va ota-onalarning ta'lim muassasasining standart talablari doirasida integrativ pedagogik faoliyatini hamkorlikda loyihalash va amalga oshirish, shuningdek, mazkur faoliyat natijalari asosida o'qituvchi va ota-onalarning muammolarini o'zaro birgalikda hal etilishiga alohida e'tibor qaratilishi lozim.

Kognitiv bosqichda integratsion jarayon sub'ektlarida integratsiya fenomeni, uning tuzilishi, mazmuni, shuningdek, mazkur jarayonni samarali amalga oshirish shart-sharoitlari haqidagi quyidagi bilimlarni tarkib toptirish talab etiladi: o'qituvchi va ota-onalarning pedagogik integrativ faoliyatning nazariy asoslarini o'zlashtirishi; oila va maktab integratsiyasining pedagogik ta'minoti yaratish tizimi haqidagi tasavvurlarini shakllantirish va rivojlantirish; o'qituvchi va ota-onalarning tarbiyaning samarali texnika va texnologiyalarini o'rganishi.

Oila va maktab integratsiyasi pedagogik ta'minotining muhim bosqichi refleksiya bilan bog'liq bo'lib, o'qituvchi va ota-onalar o'zlarining pedagogik faoliyatining samaradorligini tahlil etishadi, qiyinchiliklar, muammolar va yuzaga kelishi mumkin bo'lgan xatarlarni aniqlashtirishadi. Shuni qayd etish lozimki, refleksiv tajriba o'qituvchi va ota-onalar uchun alohida-alohida tarkib toptirilishi yoki jamoaviy, ya'ni maxsus tashkil etilgan ta'limiy muhitda amalga oshirilishi mumkin. Refleksiv bosqichning natijalari uzluksiz mustaqil ta'limga bo'lgan ehtiyojlarni aniqlanishi, shaxsiy pedagogik madaniyatni rivojlantirishning imkoniyatini anglanishi, pedagogik integratsiya jarayonining muhimligini tushunib yetilishida o'z aksini topadi.

Yana bir jihadni ta'kidlab o'tish lozimki, taklif etilgan model invariant tarkibiy asoslarga ega bo'lib, barcha bosqichlarda uni oilaning o'ziga xosliklari (tarkibi, ijtimoiy holati, tarbiyaviy imkoniyatlari, diniy mansubligi) bilan bog'liqlikda amalga oshirilishi mumkin.

Oila va maktab integratsiyasini pedagogik ta'minotini amalga oshirish bosqichlari, har bir bosqich samaradorligi mezonlarini aniqlash orqali shunga amin bo'lindiki, ularning har biri xususiy shkala bo'yicha o'lchanishi va baholanishi lozim. Ularning hammasi uchun umumiy shkala sifatida natijalarni darajaviy tavsif asosida tahlil etish imkoniyati aniqlandi: yuqori, o'rta va past. Oila va maktab integratsiyasining murakkabligi va ko'p o'lchamga egaligini hisobga olib, har bir daraja uchun ko'rsatkichlar aniqlashtirildi. Yuqoridagi hamkorlik doirasida quydagicha ishlar yurtimizda amalga oshirilmogda:

1. Barcha ta'lim muassasalarida o'quv haftaning dushanba kuni "Ertalabki saflanish" tadbiri bilan boshlanishi, unda o'quvchilar tomonidan Davlat bayrog'ini ko'tarilishi va madhiyani jonli ijro qilinishi, shuningdek, "Dunyo va yurtimizdagi yangiliklar" mavzusida jahon va mamlakatimiz hayotiga oid eng muhim ma'lumotlar berib borilishiga erishildi.

2. O'quv-tarbiya jarayonida o'quvchilarning faolligini oshirish, shaxsiy fazilatlarini rivojlantirish va o'quvchilar va pedagog xodimlar o'rtasida o'zaro ijodiy raqobatni kuchaytirish maqsadida hafta kunlariga nom berilib, alohida maqsadga yo'naltirilgan ishlar amalga oshirildi. (*dushanba – "Iqtisodiy bilimlar kuni"*, *seshanba – "Sport va sog'lomlashtirish kuni"*, *chorshanba – "Huquqiy savodxonlikni oshirish kuni"*, *payshanba – "Ota-onalar kuni"*, *juma – "Ma'naviyat kuni"* va *shanba – "Ozodalik kuni"*).

3. Ta'lim muassasalarida o'quv-tarbiya jarayoni sifatini oshirish, umumta'lim maktablari o'qituvchilarning mashg'ulotlarga puxta tayyorgarlik ko'rgan holda darslarni o'tishlariga, ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan "Dars – muqaddas", "Ustoz – shogird", "Mahorat maktablari", "O'rgan – o'rgat", "Sog'lom muhit – sog'lom jamoa", "Murakkab fan – o'rganaman", "Uzluksiz va uzviy", "Puxta ishlangan reja – samarali natija" turkum tadbirlar majmuasi ishlab chiqilib, amaliyotga joriy etildi.

4. Har chorakning oxirgi yakshanba kuni umumta'lim maktablarida "O'talar kuni" deb belgilandi, natijada farzandlar bilan otalar o'rtasidagi munosabatlar yaqinlashdi, farzand tarbiyasiga otalarning e'tibori va mas'uliyati kuchaydi.

5. "Eng faol sinf", "Eng faol o'quvchi" nominatsiyalarini o'tkazilishi o'quvchilar o'rtasida sog'lom raqobatni shakllantirdi.

6. O'quvchilar o'rtasida kitobxonlikni keng targ'ib etish, ularning qalbida vatanparvarlik, ezgulik, insonparvarlik singari yuksak insoniy fazilatlariga nisbatan rag'bat, mehr va muhabbat uyg'otish, mustaqil fikrlash va ijodkorlik qobiliyatlarini qo'llab-quvvatlash maqsadida "Kitobxonlar bayrami" tadbirlari ("Adabiyot kunlari", "Kitobim – o'fobim", "Kitobsevarlar bayrami" nomli madaniy-ma'rifiy tadbirlar, "Eng yaxshi kitobxon o'quvchi" va "Kitobxon maktab" tanlovlari, "Ma'rifat fidoyilari" mavzusida "Kitob taqdimoti" ijodkor yozuvchi va shoirilar bilan uchrashuvlar, "Maktab – kutubxona – oila – jamoat tashkilotlari" xayriya tadbiri hamda ota-onalar o'rtasida "Bir farzandga – uch kitob" aksiyasi) joriy etildi.

7. Birlashgan Millatlar tashkiloti bilan hamkorlikda farzandlar ta'lim-tarbiyasiga ota-onalarning e'tiborini yanada kuchaytirish maqsadida "Oila va maktab birgalikda" halqaro loyihasi amalga oshirildi.

8. O'quvchi-qizlarning sog'ligini muntazam nazorat qilib borish, ularni oilaviy hayotga tayyorlash, oila budjetini shakllantirish bo'yicha bilimlarini oshirish maqsadida barcha ta'lim muassasalarida "Qizlar maslahatxonasi" va "Orasta qizlar" to'garaklarining faoliyati yo'lga qo'yildi.

9. O'quvchilarni bo'sh vaqtlarini mazmunli tashkil etishga qaratilgan turli ma'naviy-madaniy tadbirlar va ko'rik-tanlovlarni rejali tashkil etish tizimi yo'lga qo'yildi.

10. Mahalla Yoshlar yetakchilari bilan hamkorlikda ilm-fan madaniyat va sport yo'nalishida doimiy Besh tashabbus musobaqalari tashkil etilib ularning barhasi mahalla, maktab va oila uchligining o'zaro hamkorlikdagi omilkorligini taminlamoqda.

Xulosa o'rinida aytish lozimki, hamkorlik pedagogikasida Oila va maktabning o'zaro integratsiyasi asosida umumiy o'rta ta'limda ta'lim-tarbiya jarayonini takomillashtirish ta'lim muassasalari amaliyotiga muayyan o'zgarishlar kiritishga yo'naltirilgan faoliyat yotadi. Uning samarasi umumiy o'rta ta'lim maktablari faoliyatining ijtimoiy talablarga muvofiq tashkil etilishi, ta'lim mazmunining boyitilishi va sifatining yaxshilanishi, o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalari darajasining oshganligi, ularning yuksak ma'naviy-axloqiy sifatlarga egaliklari, ta'lim-tarbiya jarayonida o'qituvchilar va o'quvchilar o'rtasida o'zaro faol hamkorlikning qaror topganligi bilan belgilanadi.

ADABIYOTLAR

1. <https://president.uz>
2. "Баркамол авлод тарбиясида оила, маҳалла ва таълим муассасалари ҳамкорлиги концепсияси". Вазирлар маҳкамасининг 2012 йил 19 июндаги 175-сонли қарори.
3. Абдуллаева Ш.А. Ҳамкорлик педагогикаси. – Т.: Фан ва технология, 2017. – 178 б.
4. Хайкин В.Л., Григорьев Д.В. Детско-взрослая создающая общность как институт воспитания // Психологическая наука и образование psyedu.ru. – 2014. – №2. – С.75-80.